

1. ☒ Ούλωφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου, ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός, ☎ 210 65 36 551
www.en-dynamei.gr

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ - ΦΕΒΡΑΡΙΟΣ 2022

ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΤΟΥΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Α' ΟΜΑΔΑ

A.1.

- α. Λάθος
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Λάθος
- ε. Σωστό

A.2.

α) Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη το 1929 έφτασε στην Ελλάδα, το 1932, σε μία εποχή «ευημερίας». Η «ευημερία» σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται, οι πληγές έκλειναν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία.

β) Οι πρακτικές ~~αυτές~~ των τσιφλικούχων της Θεσσαλίας δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες. Η εφαρμογή τους αποδείχθηκε δύσκολη υπόθεση και οι τριβές που προκλήθηκαν προκάλεσαν συγκρούσεις, η πιο σημαντική από τις οποίες έγινε στο χωριό Κιλελέρ (1910).

γ) Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι πιέσεις που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, η εμπλοκή της σε διεθνείς υποθέσεις και ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης οδήγησαν το εργατικό και το σοσιαλιστικό κίνημα σε ταχύτατη ωρίμανση. Προς το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία, και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ελλάδος (ΣΕΚΕ), που λίγο αργότερα προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος.

B.1.

α) Η αλλαγή των ρυθμών ανάπτυξης από τη δεκαετία του 1860 και μετά, οδήγησε αναγκαστικά σε νέο δανεισμό. Οι περιορισμένοι πόροι της χώρας, σε συνδυασμό με τα έκτακτα έξοδα που επέβαλαν οι διαρκείς εθνικές κρίσεις, καθιστούσαν αδύνατη την εξοικονόμηση κεφαλαίων για δημόσιες επενδύσεις. Ο εξωτερικός δανεισμός διογκώθηκε κατά τη δεκαετία του 1880, και μέσα σε λίγα μόλις χρόνια η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της.

Όταν, με την επέμβαση των Συμμάχων, ενοποιήθηκε το 1917 η χώρα υπό τον Βενιζέλο, στάθηκε αδύνατο να αναλάβει, χωρίς εξωτερική αρωγή, το κόστος της συμμετοχής στον πόλεμο. Οι Σύμμαχοι προχώρησαν τότε σ' έναν ιδιόμορφο δανεισμό της χώρας, που θα είχε οδυνηρές συνέπειες στο μέλλον.

Η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ ενέκριναν κατ' αρχήν μεγάλο δάνεια προς την Ελλάδα: 12.000.000 λίρες Αγγλίας, 300.000.000 γαλλικά φράγκα και 50.000.000 δολάρια ΗΠΑ. Ο δανεισμός ήταν όμως θεωρητικός. Το ποσά αυτά δεν εκταμιεύτηκαν ούτε δόθηκαν στην Ελλάδα. Θεωρήθηκαν κάλυμμα για την έκδοση πρόσθετου χαρτονομίσματος, με το οποίο η κυβέρνηση Βενιζέλου θα χρηματοδοτούσε την πολεμική της προσπάθεια. Ένα είδος αποθέματος, δηλαδή, σε χρυσό και σε συνάλλαγμα, που δεν βρισκόταν όμως υπό τον έλεγχο της χώρας.

β) Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων **της περιόδου 1860-1892** χρησίμευσε για την κάλυψη των τρεχόντων ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών, καθώς και των δαπανών των στρατιωτικών κινητοποιήσεων (του 1877-1880 και του 1885-1886) και των εξοπλισμών (26.000.000 δραχμές από τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν για τη ναυπήγηση τριών θωρηκτών το 1889). Επίσης μεγάλα ποσά διατέθηκαν για την αποπληρωμή παλαιότερων δανείων. Μικρό μέρος απέμενε για παραγωγικές επενδύσεις και δημόσια έργα, ποσό όμως απαραίτητο, χωρίς το οποίο τα έργα αυτά δεν θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν.

Η Ελλάδα, πάντως, χρηματοδότησε με τον **θεωρητικό δανεισμό του 1917** την πολεμική συμμετοχή της στο μακεδονικό μέτωπο, την εκστρατεία στην Ουκρανία και την Κριμαία, και την πρώτη φάση της στρατιωτικής εμπλοκής στη Μικρά Ασία. Οι συνέπειες αυτής της ιδιόμορφης νομισματικής ισορροπίας δεν άργησαν να φανούν.

B.2.

Οι ραγδαίες αλλαγές, τις οποίες προκάλεσαν στη χώρα οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου, ανέδειξαν την ανάγκη για σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της χώρας. Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, για παράδειγμα, ξεπέρασε, με την έλευση των προσφύγων, το 1.000.000 κατοίκους και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να υδρεύεται με το χρονολογούμενο από τους ρωμαϊκούς χρόνους Αδριάνειο Υδραγωγείο. Τη λύση του ζητήματος ανέλαβε το 1925 η αμερικανική εταιρεία ΟΥΛΕΝ, με την κατασκευή του φράγματος και της τεχνητής λίμνης στο Μαραθώνα. Την ίδια περίπου εποχή η βρετανική εταιρεία ΠΑΟΥΕΡ ανέλαβε την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην πρωτεύουσα αλλά και τη δημιουργία σύγχρονου δικτύου αστικών συγκοινωνιών, βασισμένου σε ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία.

Β' ΟΜΑΔΑ

Γ.1. Στο μικρό ελληνικό κράτος η ανάπτυξη της βιομηχανίας ήταν πάντα παρούσα στις συζητήσεις, στις οικονομικές και στις πολιτικές αναλύσεις, συνήθως όμως ως σχέδιο ή πρόθεση, σπάνια όμως ως εφαρμογή. Η ακτινοβολία των επιτευγμάτων έφερνε διαρκώς στο προσκήνιο το ζήτημα της βιομηχανικής ανάπτυξης, η απουσία όμως των απαραίτητων για την ανάπτυξη της βιομηχανίας προϋποθέσεων οδηγούσε τις προθέσεις σε αδιέξοδο.

α) Η εμφάνιση των μονάδων παραγωγής που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν βιομηχανικές, άρχισε κατά τις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας με αποσπασματικό, ευκαιριακό τρόπο. Οι μονάδες αυτές αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση τοπικών αναγκών, οι οποίες σχετίζονταν με την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων. Επρόκειτο κυρίως για εξέλιξη των παραδοσιακών αλευρομύλων, των ελαιοτριβείων, των βυρσοδεψείων και των κλωστηρίων. Οι μονάδες αυτές δεν αποτέλεσαν την αφετηρία για τη δημιουργία πιο σύνθετων βιομηχανικών συγκροτημάτων, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις, παρέμειναν

στάσιμες και περιορισμένες ως προς τα οικονομικά τους μεγέθη. Ο διαταγμός αυτός οφειλόταν στη μικρή έκταση της εγχώριας αγοράς, στην πίεση των εισαγόμενων προϊόντων αλλά και στην έλλειψη πολυάριθμου, ειδικευμένου και φθηνού εργατικού δυναμικού. Στο Κείμενο Α, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, ως επιπρόσθετοι λόγοι για την υποτονική βιομηχανική δραστηριότητα στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα αναφέρονται ο αποκλειστικά σχεδόν αγροτικός χαρακτήρας πολλών πόλεων, η έλλειψη σύγχρονων συγκοινωνιακών δικτύων και δρόμων με εξαίρεση την ακτοπολιία. Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα οι ελλείψεις που διαγράφονται ακόμη πιο εμφαντικά είναι η έλλειψη κεφαλαίων και η διασπορά των υπαρχόντων σε πλήθος δραστηριοτήτων. Παράλληλα, όπως πληροφορούμαστε από το Κείμενο Α, οι αλλοδαποί επενδυτές διατηρούν μια εφεκτική στάση απέναντι στην Ελλάδα ενδεχομένως εξαιτίας της ληστείας, της κακοδιοίκησης και του ασαφούς καθεστώτος για την έγγεια ιδιοκτησία. Μετά το 1850 άλλωστε αποθαρρυντικός παράγοντας για τις επενδύσεις ήταν και ο υπαρκτός κίνδυνος πολέμου. Επίσης, η βιομηχανία υπέφερε από την ασφυκτικά περιορισμένη - εδαφικά και πληθυσμιακά - βάση οικονομικής εξάπλωσης, από την έλλειψη πρώτων υλών - και ειδικά του κάρβουνου - και από τη χρόνια έλλειψη εργατικών χεριών. Θα μπορούσε να προσθέσει κανείς στα παραπάνω την έλλειψη παιδείας, τεχνικής αλλά και γενικής. Η ελλιπής κατάρτιση περιόριζε τη δυνατότητα εφαρμογής των καινοτομιών και τη συνακόλουθη τεχνολογική εξέλιξη. **Μοιραία λοιπόν μέχρι τον 20ο αιώνα δεν ωθήθηκε η εκβιομηχάνιση συνολικά.**

β) Χρειάστηκε να περάσουν σαράντα περίπου χρόνια από την απόκτηση της εθνικής ανεξαρτησίας για να παρατηρηθεί μια πρώτη απόπειρα ανάπτυξης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων στη χώρα. Γύρω στα 1870 σημειώθηκε κάποιο κύμα ίδρυσης βιομηχανικών επιχειρήσεων περισσότερων από εκατό, ενώ ταυτόχρονα παρατηρήθηκε κάποια τάση αύξησης του δυναμικού των ήδη υπαρχουσών μονάδων. Πολύ γρήγορα όμως, η απόπειρα αυτή έχασε τη δυναμική της και οι σχετικές δραστηριότητες επέστρεψαν στην ύφεση και τη στασιμότητα. Οι πληροφορίες αυτές επιβεβαιώνονται και από τον δοθέντα πίνακα, που αποτελεί δευτερογενή πηγή στον οποίο παρουσιάζεται η πορεία εξέλιξης της βιομηχανίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1867-1889. Ειδικότερα τα 168 εργοστάσια του 1867 έφτασαν τα 199 στο 1874. Αξιοσημείωτη είναι και η αύξηση σε ατμόιππους από το ένα στάδιο στο άλλο, από 291 σε 196. Αυτή η μετάβαση στον ατμό ολοκληρώνεται το 1889 που από 95 τα ατμοκίνητα εργοστάσια ανέρχονται σε 145 και οι ατμόιπποι φτάνουν τους 5.588. Ωστόσο, όπως επισημαίνεται στην δευτερογενή πηγή Β παρά την ποσοτική αύξηση που παρατηρήθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο στις βιομηχανικές επιχειρήσεις, από τις 50 νέες μονάδες οι 44 ήταν αλευρόμυλοι και οι 4 ελαιοτριβεία, μονάδες στενά συνδεδεμένες με την αγροτική παραγωγή των νεοπροσαρτηθεισών Θεσσαλίας και Άρτας, πράγμα που δεν διαφοροποιεί ποιοτικά σε μεγάλο βαθμό αυτή την εξέλιξη από την

προηγούμενη περίοδο. Αυτό το εύρημα επιβεβαιώνει από τη μια πλευρά ότι ούτε η προσάρτηση των Επτανήσων και της Θεσσαλίας άλλαξαν τις περιοριστικές συνθήκες και ότι οι ποσοτικές διαφοροποιήσεις δεν αποτυπώνουν μια γνήσια τάση εκβιομηχάνισης της χώρας, αλλά απλώς την εδαφική επέκταση της και την αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού. Αυτοί οι όροι άρχισαν να μεταβάλλονται, ειδικά όσον αφορά τους τομείς που δόθηκε ώθηση, στα τελευταία χρόνια του 19ου και, κυρίως, στα πρώτα χρόνια του 20ου. Τότε δημιουργήθηκε ένα βιομηχανικό δυναμικό σχετικά σταθερό, πολυδιάστατο, με τάσεις ανάπτυξης της βαριάς βιομηχανίας, της μεταλλουργίας, της ναυπηγικής και της τσιμεντοβιομηχανίας, η οποία πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του νέου αιώνα.

Ωστόσο, παρά την ανάπτυξη που γνώρισε η ελληνική βιομηχανία κατά τα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ου, η δραστική αλλαγή των δεδομένων δεν ήρθε παρά μόνο μετά το 1912-13 με την ενσωμάτωση μεγάλων εκτάσεων και πληθυσμών.

Δ.1. Το πιο αποφασιστικό βήμα προς την ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης έγινε τα ταραγμένα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και του «εθνικού διχασμού». **Στις 20 Μαΐου 1917** η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη αποφάσισε την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης.

α) Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο απόσπασμα από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, που αποτελεί δευτερογενή πηγή, η αγροτική μεταρρύθμιση στόχευε στην υποχρεωτική απαλλοτρίωση των κτημάτων που υπερέβαιναν τα **1.000 στρέμματα**. Ο στόχος ήταν διπλός: αφενός η στήριξη και ο πολλαπλασιασμός των ελληνικών ιδιοκτησιών γης στις νεοαποκτηθείσες περιοχές και αφετέρου η αποκατάσταση των προσφύγων και η πρόληψη κοινωνικών εντάσεων στον αγροτικό χώρο. **Επιπλέον, θα γινόταν διανομή των κλήρων στους κολίγους και τους εργάτες. Οι κλήροι αυτοί θα προέρχονταν είτε από γαίες των τσιφλικιών είτε από γαίες του δημοσίου. Ωστόσο, οι παραπάνω σχεδιασμοί δεν υλοποιήθηκαν άμεσα, καθώς απαλλοτριώθηκε μόλις ένα τσιφλίκι το 1918 λόγω των επειγουσών έκτακτων αναγκών και της μικρασιατικής εκστρατείας. Έτσι, με βάση τα νομοθετήματα του 1917 η απαλλοτρίωση των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών έγινε δυνατή στα αμέσως μετά τον πόλεμο χρόνια, όταν η ανάγκη αποκατάστασης των προσφύγων βρέθηκε στο επίκεντρο του κρατικού ενδιαφέροντος.**

β) Η αναδιανομή που έγινε έφτασε στο 85% των καλλιεργήσιμων εκτάσεων στη Μακεδονία και στο 68% στη Θεσσαλία. Στο σύνολο της καλλιεργήσιμης γης της χώρας το ποσοστό αυτό ανήλθε σε 40%. Μετά από λίγα χρόνια, κάτω από την πίεση του προσφυγικού προβλήματος, η αγροτική μεταρρύθμιση ολοκληρώθηκε και

οδήγησε την αγροτική οικονομία της χώρας σε καθεστώς μικροϊδιοκτησίας. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και τον δοθέντα πίνακα, που αποτελεί δευτερογενή πηγή και αποτυπώνει τον αριθμό των απαλλοτριώσεων των μεγάλων αγροτικών ιδιοκτησιών κατά την περίοδο 1917-1925. Συγκεκριμένα, κατά την τριετία 1917-1920 απαλλοτριώθηκαν 64 ιδιοκτησίες, το 1921-1922 μόλις 12, ενώ το 1923-1925, μετά την άφιξη των προσφύγων ο αριθμός ανέβηκε στις 1.203 απαλλοτριώσεις. Η κατάσταση αυτή όμως δημιούργησε με τη σειρά της νέα προβλήματα. Τα τελευταία είχαν να κάνουν με τη διακίνηση προϊόντων και την εκμετάλλευση των μικροπαραγωγών από τους διαμεσολαβητές. Επιπλέον, η απουσία κεφαλαίων και οι επαχθείς όροι δανειοδότησης στην επικρατούσα ελεύθερη αγορά δυσχέραιναν ακόμα περισσότερο τη θέση των αγροτών, κάνοντας την ανάγκη συλλογικής ασφάλειας ακόμα πιο έντονη. Έτσι, οι μικροκαλλιεργητές δυσκολεύονταν να εμπορευματοποιήσουν την παραγωγή τους και έπεφταν συχνά θύματα των εμπόρων. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κατάσταση προωθήθηκε η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας, κρατικών οργανισμών παρέμβασης και παραγωγικών συνεταιρισμών, που θα είχαν ως στόχο την οργάνωση και καθοδήγηση της γεωργικής παραγωγής, παρόλο που η παρέμβαση αυτή ήταν στην αρχή ύποτυπώδης. Επίσης, σύμφωνα με την πηγή, ιδρύθηκε και το Υπουργείο Γεωργίας, τον Ιούνιο του 1917, άμέσως μετά την επιστροφή του Βενιζέλου στην Αθήνα.

Το αγροτικό ζήτημα απέκτησε έτσι νέο περιεχόμενο, χωρίς να προκαλέσει τις εντάσεις που γνώρισαν άλλα κράτη της Ευρώπης (Ισπανία, Βουλγαρία, Ρουμανία κ.λπ.).

